

Volume III (2017)

KORYKOSLU HAYTON, *Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı*. İstanbul 2015. Selenge Yayınları, 264 sayfa.
Çev. A. T. Özcan. ISBN: 9786054944064

Fatih ORTA

Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume III: Ocak-Aralık 2017) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: F. Orta, *Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı*. Yazar: Korykoslu Hayton, *Libri* III (2017) 479-483. DOI: 10.20480/lbr.2017037

Geliş Tarihi: 08.12.2017 | Kabul Tarihi: 25.12.2017
Elektronik Yayın Tarihi: 24.12.2017

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**KORYKOSLU HAYTON, *Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı*.
İstanbul 2015. Selenge Yayınları, 264 sayfa. Çev. A. T. Özcan.
ISBN: 9786054944064**

Fatih ORTA*

Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı ya da Latince ismi ile *Flos Historiarum Terre Orientis* serlevhalı kitabın müellifi Korykoslu Hayton'un yaşamına dair bilgilerimiz mahdut ve bilgi kaynaklarımız da -kitabının bazı yerlerinde kendisinden bahsetmesi haricinde- yok gibidir. Buna rağmen Hayton'un hayatında öne çıkan bazı olayları biliyoruz. Doğum tarihi muğlak olsa da takriben 1240-1320 arasında yaşadığı kabul edilmektedir. Kilikya Ermeni Kralı I. Hetum'un kardeşi Oşin'in oğlu olan Hayton 1280'de Korykos kentinin idareciliğini üstlendikten sonra yıldızı parlayarak 1290'larda bölgenin önemli simalarından birisi olmuş, Kıbrıs Haçlı kralı Guy d'Ibelin'in kızı Isabel ile evlenmesi ile şöhreti daha da artmıştır. Buna rağmen bu yıllarda girdiği siyasi mücadelelerde hüsrana uğramış olup 1305'ten sonra kendisini tamamen dine, dini yaşantıya adanmıştır.

Premonstratensian tarikatına intisap eden Hayton 1306'da Papa tarafından St. Maria Episcopia kilisesine *canon regular* olarak atandı. 1307'de Papa V. Clement'in huzuruna çıkmaya muvaffak oldu. Bundan sonra Papa'nın yakın çevresindeki isimlerden olan Korykoslu Hayton *Flos Historiarum Terre Orientis* (Doğu Ülkeleri Tarihinin Altın Çağı) adlı eserini Papa'nın isteği üzerine kaleme aldı. 1308'de Kilikya'ya döndü. 1316'da Adana konsilinin etkin isimlerinden oldu. Ölüm tarihi konusunda netlik olmasa da 1320'de hayatta olmadığı kabul edilmektedir.

Flos Historiarum Terre Orientis, 1307'de Hayton'un Fransa'nın Poitiers

* MA., Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.
fatihortaa@gmail.com

kentinde iken Nicolaus Falconi'ye aktardığı bilgilerin toplanmasıyla oluşmuştur. İlk olarak eski Fransızca olarak kaleme alınan eser sonra Latince'ye çevrilmiş ve Latince çevirisi daha çok kabul görmüştür. Kısa zamanda büyük alakaya mazhar olarak elli tane kopyası yapılmıştır. XIV. yüzyıl sonlarından itibaren de İspanyolca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Flemenkçe ve nihayet 1842'de Ermenice tercümesi yapılmıştır. Altay Tayfun Özcan'ın çevirisi C. Kohler edisyonuna ve *Recueil des Historiens des Croisades, Documents Armeniens*'in ikinci cildinde yer alan metne dayanmaktadır. Bununla birlikte bu metin Wrocław Üniversitesi Kütüphanesi'nde R 262'ye kayıtlı elyazması ve R. Bedrosian'ın tercümesi ile de karşılaştırılmıştır.

Hayton'un *Flos Historiarum Terre Orientis* isimli yapıtı dört kitaptan müteşekkildir. Birinci kitap 14, ikinci kitap 9, üçüncü kitap 50 ve dördüncü kitap ise 28 kısımdan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, kitabı yayına hazırlayan Altay Tayfun Özcan tarafından, Hayton, *Flos Historiarum Terre Orientis* ve planlanan Haçlı seferi hakkında malumat verilmiştir.

I. Kitap genel bir coğrafya ve tarih bilgisi vermektedir. Kıtay, Türkistan, Harezmi, Kumanya, Hindistan, İran, Media, Ermenistan, Gürcistan, Mezopotamya, Türkiye, Suriye gibi bölgelerin coğrafi, tarihi, kültürel, fizyolojik vs. özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. *II. Kitap* ise genel bir Asya tarihini ihtiva etmektedir. Ağırlıklı olarak İslamiyet'in doğuşu ve Türklerin İslamlaşma sürecinin odak noktası edildiği bu bölümde Türklerin Yakındoğu'da hâkimiyet tesis etmeleri de ele alınan konulardandır.

III. Kitap Moğollara ayrılmıştır. Hayton daha önceki bilgilere ek olarak döneme şahsen tanıklık etmiş olmasından dolayı kitabın hacimce en geniş olan bölümüdür. Sırasıyla Cengiz Han, Ögedey, Güyük, Mönge (Mengü), Kubilay gibi Moğol hanları ile Altın Orda ve Çağatay Hanlıklarından ve Moğol yaşam tarzından bahsedilmektedir. Bu bölümde özellikle Mengü Han döneminde başlayan fetihler, Moğol-Ermeni ilişkileri ve İlhanlı tarihi tafsilatlı olarak ele alınmıştır.

Hayton'a göre Moğollar Yakındoğu'da Haçlıların doğal müttefikiydi. Her iki kesiminde ortak düşmanları vardı: Memlûkler. Elimizdeki kitabında Hayton Moğol-Haçlı ittifakının gerçekleşmesi halinde kendi lehlerine güzel sonuçlar doğuracağı kanaatindeydi. Bundan dolayı eserinde Moğollara büyük yer vermiştir.

Hayton eserini bir Haçlı seferinin gerçekleşebilmesi için kaleme almıştır. *IV. Kitap* bu maksadı ele almaktadır. Bu bölümde kısaca Ortadoğu tarihini ve coğrafyasını anlatan Hayton bir taraftan da yaşadığı dönemin siyasi tablosunu çizmektedir. Mısır coğrafyası ve Memluk Sultanlığı üzerinde durduktan sonra kutsal toprakların ele geçirilmesi için nasıl bir taarruz planı uygulanması gerektiğini anlatmaya başlamıştır. Yazar, zaman zaman abartıya kaçan teşvikleriyle seferin daha önceki harekâtlara göre daha kolay bir şekilde başarılabacağı kanaatinde (15).

Hayton'un bir Haçlı seferi için öne sürdüğü sebeplerin başında Hristiyanlarca kutsal addedilen mekânların Müslümanların elinde olması gelmektedir: *"Ben efendimiz Papa'nın emri üzerine bu kitabı kaleme alan kardeş Hayton, Hristiyanların İsmailoğulları üzerine saldırmaları için gerekli neden ve gerekçeye sahip olduklarını ifade ederim. Zira Hristiyanların mirası, İsa'nın Hristiyanlara verileceğine söz verip Agarenlerin [Müslümanların] zorla ele geçirdiği kutsal topraklar ve Hristiyanlık inancının kökünü aldığı efendimiz İsa'nın Kutsal Mezarı ile Hristiyanların kutsal saydıkları daha başka kutsal mekânlar, bu toprakları ele geçirmeye hak teşkil etmektedir"* (200).

Hayton bu bahanesine ilave olarak sunduğu diğer sebepler aşağı yukarı bu cümle ile ilintilidir. Misal, Mısır Memluk Sultanlığı'nın idari mekanizmadaki zayıflığı (216) ve sultanlığın ve Mısır coğrafyasının Nil nehrine muhtaç olmasından kaynaklanan problemler ile Hristiyanlığın bu seferi gerçekleştirebilecek güç ve kudrete sahip olduğu düşüncesi Hayton'un hayallerini süsleyen sefer için önemli gerekçelerdir.

Malum olduğu üzere Moğollar batıya gerçekleştirdikleri seferlerde Avrupalılar büyük bir korkuya kapılmışlardır. Onlar Moğollar üzerine kaleme aldıkları kitaplarda gerçeklerin yanı sıra Moğollar ile ilgili pekçok hezeyan da üretmişlerdir. Hayton'un eserinde ise böyle bir duruma tesadüf edilmemektedir. Hayton olaylara şahsi tanıklığı sayesinde Moğollara karşı gayet realist yaklaşarak bir nevi *"stratejik ortaklık"* tesis etmeye çabalamıştır. Hayton'un aklından geçen ittifak, iki ordunun seferi bir arada icra etmesinden çok, farklı istikamette mücadele etmeleri esasına dayanıyordu (20).

Hayton'un kitabından iyi noktalardan birisi de bilgi kaynaklarını açıklamasıdır. Hayton kitapta verdiği bilgileri nasıl elde ettiğini şöyle açıklamaktadır: *"Bu kitabı üç kısımda yazarak hazırlayan ben, bilgilerimi üç farklı yoldan elde ettim. Tatarların ilk hükümdarı Cengiz Han'ın ortaya çıkışından dördüncü imparator*

Möngke Han'a kadar hikaye edilenler, Tatarların kendi tarihlerinden elde edilmiştir. Möngke Han'dan Hülagü'nün ölümüne kadar anlatılan ve yazılanlar, onların zamanında yaşamış olan efendisi ve amcası, iyi hatırlanan Ermeni Kralı efendi Hetum'dan öğrenilen ve duyulanlardır. Büyük bir bilgelikle, oğul ve yeğenleri, iti hatıraların unutulmaması için nakletmiş ve yazıya geçirmiştir. Hülagü'nün oğlu Abaka Han'ın iktidara gelişinden Tatar tarihinin sonunu teşkil eden, kitabın üçüncü kısmına kadarki bilgiler de hadiseler içinde şahsî olarak bulunmamdan ötürü öğrenilmiş bilgilerdir. Zamanımda ne olduysa, bir tanık olarak takdim ettim" (186-187).

Zamanına göre bilgi birikimi yüksek olan Hayton'un eserinde yer yer yanlış bilgiler de yer almaktadır. Mesela, Sultan Alparslan'ı Tuğrul Bey'in oğlu olarak göstermesi (53), Cuçi ve Çağatay'ı Ögedey Han'ın oğulları olarak kaydetmesi (93; 95) ya da bir Budist olan Keyhatu/Geyhatu'yu dinsiz olarak sunması (149) gibi pek çok yanlış bilgi aktarmaktadır. Bir diğer yanlış bilgi de Türkmenleri Müslümanlığı kabul etmezden evvel herhangi bir mensup olarak görmemesidir (60). Ayrıca O, Türklerin İslamiyeti kabulünü de halifenin teklifine bağlamaktadır.

Hayton, sadece Moğolları ve neden bir Haçlı seferinin gerekli olduğunun üzerinde durmamış, bunlarla bağlantılı da olarak, Türkistan, Harezmi, Kumanya (Deşt-i Kıpçak), Hindistan, İran, Kafkasya, Türkiye (Anadolu) Suriye, Mısır gibi coğrafyaların tarih ve kültüründen de bahsetmektedir. Bundan dolayı O, Asya kıtasının tarihî coğrafyasını da bir bütün olarak ele almaktadır.

Korykoslu Hayton'un kişiliği üzerine de bir parantez açarak yazıyı nihayete erdirelim. Korykoslu Hayton zamanın ilginç kişiliklerinden birisidir. Siyasi kariyerini bırakarak kendini dini hayata adanması da bunu göstermektedir. Korykoslu Hayton'un şahsiyeti hakkında kitabın mütercimi Altay Tayfun Özcan şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: *"Kuşkusuz ki Hayton'un, yaşadığı dönem içerisindeki konumu ve faaliyetlerinin yanında entellektüel kapasitesi hakkında da birkaç söz söylemek gerekir. Haçlı seferi planı olarak ortaya konulan eserinde, sadece askeri bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda tarihi-coğrafi, jeostratejik ve sosyo-ekonomik perspektifle yaklaşması, çağdaşı yazarların ortaya koydukları planların çok ötesindedir. Mesela XV. Yüzyılda kısa bir rapor kaleme alan Bertrandon de la Brocquiere ile daha başkaları Haçlı seferine sadece askeri bir mesele olarak yaklaşarak önerilerini daha çok bu bağlamla sınırlı tutmuşlar-*

dır. Elbette onun bu farklılığı, Korykos'ta yarattığı entelektüel bir iklimin eseri idi" (14).

Ortaçađ Ermeni kaynakları Türk tarihi araştırmaları için büyük bir öneme sahiptir. Buna rağmen bu kaynakların neşrine karşı bir kayıtsızlık olduğu aşikârdır. Bunun en mühim sebebi şüphesiz kaynak diline hâkim olamamaktır. Ayrıca bir diğer sebebin de son bir asırda yaşanan olumsuz gelişmelerin büyük etkisi olduğu kanaatindeyiz. Türk tarihine ait muhtelif dillerdeki kaynakların tercüme edilmesi ve neşredilmesi bizler için birer milli görev mahiyetindedir. Bundan dolayı Türk tarihine dair kaynak eserleri neşrederek Türklüđe, Türk Tarihi'ne hizmet ettiğini düşündüğümüz Selenge Yayınları'na minnet borcumuz olduğunu ifade etmeliyiz.